50 San'at Sever Serisi
20 — 1964

HATTAT

MUSTAFA HALİM ÖZYAZICI

(1898 — 1964)

HAYATI ve ESERLERİ

Ecz. M. Uğur DERMAN

KEMAL MATBAASI
İSTANBUL

50 San'at Sever Serisi
20 — 1964

Hattat Mustafa Halim Özyazıcı

1898 — 1964

San'atsever dostlarımıza, mazi olmuş hat üstadlarını tanıtmak mutadımız iken, kader bu defa bizi, daha üç ay evvel bütün hayatiyetiyle aramızda dolaşan bir zamane üstadının hatırasını anmağa mecbur etti.

20 Eylül 1964 Pazar günü akşamı, Londra Asfaltından geçen bir vasıta, Tepebağ önünde ufak tefek bir karaltıya çarptığı zaman sadece o cana değil, koskoca bir san'ata da kıymış oldu. Memleketimizi ve bütün İslâm âlemini güzel yazıya gark eden Halim Efendinin ne yazık ki alın yazısı güzel yazılmamıştı... Çapa Kliniğinde on günlük bir hayat-memat mücadelesinden sonra, ömrünce kim bilir kaç mezar kitâbesi için yazdığı «Her nefs ölümü tadacaktır» âyet-i celîlesi 30 Eylül 1964 (23 Cemaziyelevvel 1384) de kendi hakkında tecelli etti.

Mustafa Abdülhalim Özyazıcı — aramızdaki ismiyle Halim Hoca — 14 Ocak 1898 (20 Şaban 1315) de İstanbulun Haseki semtinde doğdu. Babası, onu hüsnühat öğrenmeğe teşvik ederek, şahsına olduğu kadar yazı san'atımıza da anlayışı ile delâlet eden Nalıncı Hacı Cemal Efendidir. Esekapu (= İsa Kapısı) iptidaî mektebinden sonra Gülşen-i Maarif Rüşdiyesine devamla mezun oldu, yazıya karşı merakı da işte burada başladı. Lehülhamd hayatta olan üstad hattatımız Hamid — o zamanki ismiyle Musa Azmi — Bey küçük Mustafa Halim'deki istidadı görüp onunla ayrıca meşgul olmaya başladı. Kendisiyle son görüşmemiz olan 10 Eylül 1964 günü, Tıp Tarihi Enstitüsünde, ilk üstadı Hamid Beyin de bulunduğu bir toplantıda merhumun bunu bertafsil anlatışı ne hazin bir tesadüftür!

Bir sene kadar Sanayi-i Nefise Mektebine devam ettikten sonra Şeyhülislâm Hayri Efendi'nin gayretiyle açılan «Medresetül Hattatin» e 39 numara ile talebe oldu. Kısa bir müddet Hasan Rıza Efendi'den sülüs ve nesih yazı öğrendiyse de hocasının görme kabiliyetini kaybedip ayrılmasıyla Hacı Kâmil Efendi'ye devama başladı. Tezhib derslerinin yanı sıra ta'lîkı Hulûsi Efendi'den, sülüs celîsi ve tuğrayı Tuğrakeş Hakkı Bey'den, divanîyi Ferid Bey'den yazarak 26 Eylül 1918 (20 Zilhicce 1336) de mezuniyete hak kazandı. İşte o günlerinde, çok geceler idare lâmbasiyle yazı çalışarak sabahladığını kendisinden duydum. Yazıdan tarz-ı kadîm üzere an'anevî bir icazetnâmesi yoktur, fakat nice icazetlilere üstadlık edecek kadar ilerlemiştir.

Mektebi bitirdikten sonra Divan-ı Hümayun kaleminde çalıştı. Askerliğini Matbaa-i Askerîye'de hattat olarak yaptı, bu arada Evkaf Matbaasında da vazife aldı. 1924 de Babıâli Caddesine dükkân açtı. Ayrıca Devlet Matbaasında hattatlığa devam eden Halim Efendi, bu tarihten yeni harflerin kabulüne kadar (1929) durup dinlenmeden yazmış, yazmıştır: Kartvizit, mühür, kitap başlığı ve her nevi yazı... Öyle ki, otuz kuruşa kartvizit yazılan o devirde, çeşitli yazılardan yüz lira kazandığı günler olurmuş...

Harflerin değişmesiyle Halim Efendi de meslek değiştirmek zorunda kalır ve Silivrikapısı haricinde Tepebağı'nda boş bir arazi satın alır. Kendi rivayetine göre,

burayı bağ yapacağını söyleyince kapı karşı komşusu olan Arnavut bahçıvanlar müstehzi bir eda ile «More, burde bağ olir?» demişler. «Halim yapsın da siz görün» diyerek bir girişmiş, yirmi bir dönümlük yerin duvarlarını örüp on dönümünde üç bin kütüklük bir bağ yapmış ve otuz çeşit kadar üzüm yetiştirmiştir: Çavuş, misket, razakı, Erenköy siyahı, nur-i nigâr, pembe çavuş, Hacı Balbal, Hacıoğlu siyahı, Beyrut hurması, İskenderiye misketi, Hamburg misketi, kabak üzümü, Amasya üzümü... «Bağ olmaz» diyen komşular hayrette, Halim müftehir... Azmini göstermek cihetinden bu hâdise kayda değer. Ancak yeni harflerin kabulünde o da, Hamit Bey gibi işini matbaacılık ve klişeciliğe çevirse idi, muhakkak ki san'at dünyamız daha çok eser kazanırdı. Çünkü o senelerde yazıdan tamamen uzak kalmıştır. Bu devrine ait «Ketebehu Halim sabıka hattat halen bağıban» imzası görülmüştür. Ah o bağ! Son zamanına kadar satamadığı, satmağa kıyamadığı, belki de sebeb-i mevti olan bağ! Üzümlerin üstüne imza atılamazdı ama yazıların altına konurdu! Bunu kendisine söylediğimde, bana hak vermekle beraber maddî kaygularla yine de sevgili bağından geçemezdi.

Seneler ilerledikçe yazıya olan alâka artmış, tamir ve imar edilen camilerin san'at yazılarımızla süslenmesine başlanınca Halim Efendi de hatıra gelmiş, hele 1946 (1366 H.) da Güzel San'atlar Akademisi Hüsnühat hocalığına tâyini onu büsbütün şevka getirmiştir. Merhumun hakikî takdirkârlarından Necmeddin Okyay üstadımızın buna şöyle bir tarihi vardır:

Ferman-ı «Entüeddü» elhak yerini buldu.
Cümle kulûb-ı yârân zevk u sürurla doldu.
Çek Ba-i Besmeleyle yaz Necmi tarihini:
Hattat Hacı Halim Bey şanla muallim oldu.
1366 H.

Halim Hoca, yaş haddinden emekliye ayrıldığı 1963 yılı Ocak ayına kadar burada pek çok talebeye yazı öğretmiştir. Yerinin boş bırakılarak vazifesinin son bulması onu pek üzmüştü. Başına o felâketin geleceği haftaya kadar Mihrimah Sultan Camii Medresesinde hüsnühat talimine devam etti. Ayrıca Hafız Osman (1642 - 1698)ın tab edilecek bir Kur'anını filmden tashih ediyordu. Israrlarımıza rağmen, kendisinin Kur'an-ı Kerim yazmayışına ne kadar üzülsek yeridir.

Biz yazılarını hayranlıkla seyrederken, sık sık tekrarladığı bir söz vardı: «Ufak tefek, kara kuru gördün de beni Karamürsel sepeti mi sandın?» Hakikaten öyleydi, haline, tavrına baksanız ummazdınız. Maddî refahı çok yerinde olduğu halde yiyemezdi, giyemezdi. Yalnızlığın verdiği bir derbederlik içerisindeydi. Bu muydu o «âyetün min âyâtillah» san'atkâr? Ancak, yazarken görünce onun Karamürsel sepeti değil, hüsnühat bağından derlenmiş en nadide meyvelerle dolu bir hüner sepeti olduğunu anlardınız. Yeni harflere de kolayca geçivermişti, Üniversite diplomalarının bir kısmı onun elinden çıkmıştır.

Hüsnühattın her nev'ini sür'atle ve suhuletle yazardı. «Kamış kalem» denilen o nârin güzel, merhumun marifet dolu parmaklarına râm olmuştu. Hele celî yazıda böyle sür'ate mâlik bir hattat celînin alemdarı Mustafa Rakım da dahil görülmemiştir dersek, mübalâğa sayılmaz. Kubbe yazılarında, kendi boyundan uzun elifleri, lâmları rahatlıkla çekerken onu seyretmek bir zevkti. Kubbe ve kuşak yazısı olarak en çok eser vermiş hattatımız Halim Hocadır. (Kuşak yazı: Bir cami veya türbenin iç duvarlarını boydan boya çeviren ve celî sülüsle yazılan herhangi bir sûre yahut âyetlerdir.) Bir sûreyi, verilen ölçüye göre, sıkışıklık yapmadan istif etmek ve istediği yerde bitirmek ona mahsus bir ilâhî mevhibedir. Müsveddesi yoktu, zihninde tefekkür istifi yapar, onu kömür kalemi ile kâğıda şöylece tesbit eder ve celî kalemini ele alıp hemen yazmağa başlardı.

Âharlı kâğıda mürekkeple yazdıklarını tashih etmesi bir ömürdü. İstiflerin arasını dili veya parmağı ile silip temizlemesine doğrusu şaşardık. Bu sebeple eski eserleri de aslına uygun bir şekilde tamir eder, tamamlardı.

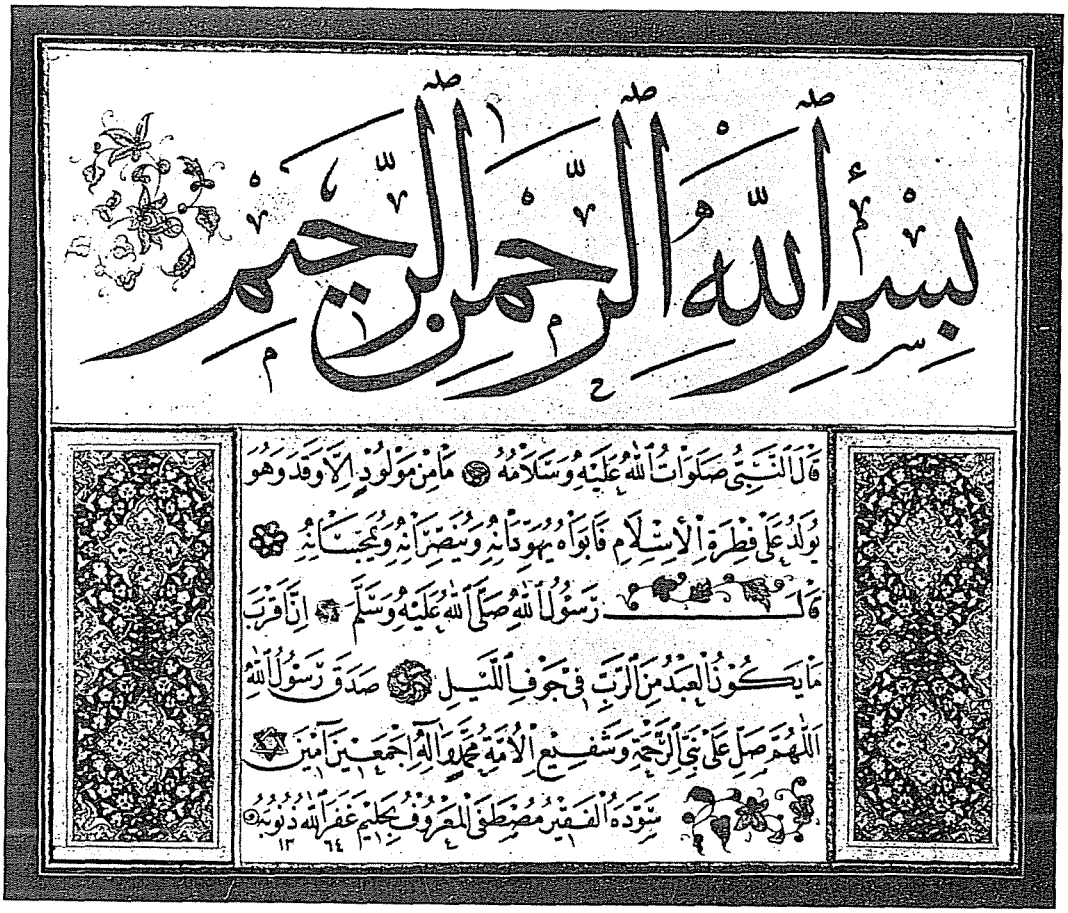
Şimdi gelelim fâni Halim'den bakî kalanlara: Sekiz sene evvel, bir görüşmemizde nerelerde eseri olduğunu sormuştum. Söylediklerini yazdım, bir hayli oldu. Bu hal hoşuna gitti. «Bunu bana ver, eksiklerini tamamlıyayım» dedi. Bir suretini çıkartıp verdim.Kendisini bağında her ziyaretimde listeyi daha genişlemiş buluyordum. İnci gibi rık'asiyle tebyiz edip verecekti, müsvedde herhalde terekesinden çıkıcaktır. Eserlerinden yeri sabit olanlarını sıralıyorum ki, san'atseverlerimiz yolları düşerse ziyaret edebilsinler :

— Beyoğlunda Ağa Camii kuşağı (24 m.).
— Ankarada Maltepe Camii, kuşak (41 m.), kubbe vesair yazılar.
—Rize Camiinde kuşak, kubbe vesair yazılar.
— İzmirde Alsancak Ahmet Bey Camii, kuşak, kubbe vesair yazılar.
— Şehremininde, Fatih Camiinin kuşak vesair yazıları. (Bu cami 1957 de istimlâk edilmiştir.)
— Denizli Camii kuşak (34 m.), kapı üstü ve aşere-i mübeşşere.
—Şişli Camii kubbesi.
— İstanbulda Sultan Selim Camii kubbesi.
— Azapkapısı Camii kubbe ve çeharyârları.
— Sultanahmetde Sokullu Mehmet Paşa Camii kubbe, yarım kubbe, kuşak ve sair yazıları.
— Fatihte Bali Paşa Camii kubbesi.
— Mercanda Örücüler Camii mihrabiye ve kapı üstü (Kadıaskere takliden yazı).
— Kuzuluk Camii kapı üstü.
— Mahmut Paşa Camiinde Besmele ve Bilâl-i Habeşî ismi.
— Süleymaniye Camii Şadırvan kapılarında tahta oyması yazılar.
— Süleymaniyede Askerî Matbaa karşısında bir çeşmede «su» âyeti (Mustafa Rakım'ı takliden).
— Ankarada Hacı Bayram-ı Veli Camii kapı üstü.
— Edirnede Selimiye Camii kapı üstü.
— Sultanahmet Camii kapı kubbesi.
— Muhtelif camilerde ism-i Celâl, ism-i Nebî, Çeharyâr isimleri. (Bilecik, Menemen, Havza, Bandırma Hacı Ali Efendi camileri v.s.).
— Bazı camilerin kapı perdeleri üzerine yazılar (Bayezid v.s.).
— Pek çok mezartaşı.
— Hususî kolleksiyonlarda mürekkeple yazılmış veya zerendud levhaları.
(Bu listenin muhakkak ki eksikleri vardır.)

Halim Efendi artık her şeyi ile ebedîyetin malı oldu. Fâni vücudu 2 Ekim 1964 Cuma günü Sünbül Efendi Camiinden Kozlu Mezarlığına götürülürken «Bu kudretin ibreti hattatımız hüsnühat meraklılarının fazla olduğu devirlerde, hiç olmazsa yarım asır erken yaşasaydı, daha fazla mı velûd olurdu?» diye düşündüm. Ama yazdıklarının listesi bu fikrimi değiştirdi. O, kıymetini bilenler için tam zamanında geldi yaşadı, bizleri san'at zevkı içinde yaşattı, sevildi, sayıldı ve nihayet, Necmeddin Efendi Hocamızın düşürdüğü vefat tarihinde söylediği gibi:

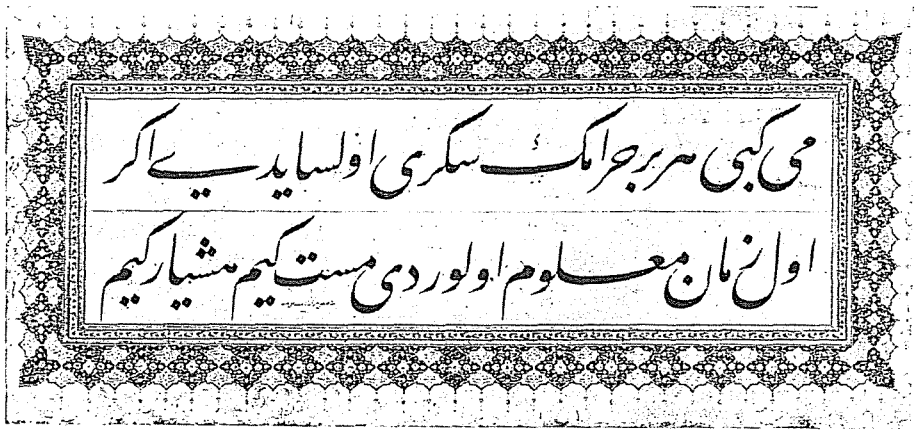
Necmiya! Hattat Halim Bey oldu mağfûr-ı İlâh
İlm-i hattın en büyük üstadı îdi göçtü vah!
1384 H.

Eczacı
M. Uğur Derman

Reyhanî sülüsle Besmele ve nesih yazı ile bir Hadis-i Şerîf (1364 H. - 1946)

(Mustafa Halim'in eseri)

Mustafa Halim'den bir ta'lik yazı (1365 H. - 1947)

Mey gibi her bir haramın sekri olsaydı eğer,
Ol zaman ma'lûm olurdu ; mest kim, hüşyar kim ?